

It has been noted that the problem of Ukrainians in Slovakia their schooling educativ culture publishing activities the work of the Ukrainic Cultural Association were the matters in the highlight to be solved at the sittings of Government Council of the Slovak Socialist Republic concerning the national problem of the 70s and the 80s years.

Key words: schooling, education, legislation of the Slovak Republic in the XX s. field of education and bringing up.

УДК 327-055.1 (437.1) + 94 (437.1)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЄДНАННЯ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО НАТО

Павлишин Л. В. (Київ)

Дана стаття висвітлює зовнішньо- та внутрішньополітичні аспекти інтеграції Чеської Республіки до Північноатлантичного Альянсу крізь призму історії становлення нової демократії в регіоні Центрально-Східної Європи та стратегії її оборони. У статті аналізується послідовність кроків чеських і закордонних політичних діячів та чеського соціуму на шляху до НАТО. Опрацьовано офіційні документи Уряду, відповідних міністерств та відомств Чеської Республіки, в яких безпосередньо йдеться про стратегію євроатлантичної інтеграції держави.

Ключові слова: НАТО, Чеська Республіка, Центрально-Східна Європа, євроатлантична інтеграція, політика безпеки та оборони.

Регіон Центральної Європи є стратегічно важливою областю на європейському континенті. Він – сполучна пряма між західною, східною та південною Європою. Як свідчить історія, тут відбувався ряд конфліктів та перетиналися інтереси європейських держав, передусім Німеччини та Росії. Після Другої світової війни тут виросла залізна завеса і цілий регіон став буферною зоною між Заходом та Радянським Союзом. Ці події впливали на ситуацію безпеки в регіоні, стабільність якої забезпечувалася Варшавським договором. Після розпаду комуністичного блоку розпалася відповідно і система безпеки. Всі центральноєвропейські країни, які були членами Варшавського договору, прагнули його денонсації, яке відбулося в Празі в червні 1991 року. Проте як наслідок, в регіоні Центральної Європи створився певний вакуум в області безпеки. Стара та вже неефективна система варшавського блоку хоча вже була ліквідована, але не була замінена жодною іншою. Забезпечення безпеки залишилося фактично справою окремих держав.

Імпульсом для нової динаміки в області оборонної політики Чехії після 1993 року стали зміни на європейському просторі безпеки через негативний вплив триваючої громадянської війни в колишній Соціалістичній Федеративній Республіці Югославія. Чеські проєвропейські політики поступово виходять з ідеалістичних уявлень щодо безпечного світу після закінчення «холодної війни» та щодо здатності і можливості Чехії забезпечити свою оборону самостійно. Все чіткіше вимальовувалися реалістичні погляди та необхідність практичних кроків для створення реального оборонного потенціалу країни. Мета зовнішньої політики Чеської Республіки щодо інтеграції до західних політичних та військових

структур, зокрема до НАТО, стала логічним завершенням цих пошуків.

Розподіл ЧСФР на дві демократичні держави дав новий імпульс для формування ефективних способів забезпечення безпеки та оборони країни. Навіть через досягнуті успіхи у період демократизації ставало дедалі очевиднішим, що буде необхідно приступити до вирішення нових проблем, пов'язаних передусім з фінансуванням армії та оновленням умов для забезпечення довготривалої побудови її обороноздатності [13, с.34].

Метою цієї статті є висвітлення та аналіз послідовності внутрішньо- та зовнішньополітичних кроків на шляху побудови політики безпеки та оборони Чеської Республіки, яка зробила в цій області стратегічний крок у квітні 1999 року зі вступом до Північноатлантичного Альянсу.

Ця проблема є в сучасній історичній науці малодослідженою. Актуальність дослідження приєднання ЧР до Північноатлантичного Альянсу та вивчення історичної послідовності кроків на шляху інтеграції Чехії є беззаперечною для української науки і необхідною для сучасної української політики.

Чеська дипломатія від самого початку своєї самостійності усвідомлювала ситуацію, в якій опинилася новоутворена Чеська Республіка та пов'язані з нею загрози. На відміну від федеральної зовнішньої політики, яка не ставила собі за мету вступ до НАТО та вірила у можливість створення системи загальноєвропейської безпеки та її структур в рамках НБСС, чеський уряд від самого початку свого мандату був готовий зробити у сфері зовнішньої безпеки рішучий крок – стати повноправним членом Північноатлантичного Альянсу

з усіма витікаючими перевагами та зобов'язаннями. Це рішення проголосив тодішній Міністр закордонних справ Й.Зеленец при представленні концепції закордонної політики Чеської Республіки на засіданні Палати депутатів Парламенту Чеської Республіки в квітні 1993 року: «Оскільки Чеська Республіка поділяє такі ж демократичні цінності, котрі поділяють країни НАТО, і через те, що вона готова ці цінності обороняти і захищати, ставить своєю довготривалою і незмінною метою повноправне членство в НАТО» [1].

Даному курсу зовнішньополітичної стратегії Чеської Республіки сприяла інтенсивна підтримка та безпосередня участь президента ЧР В.Гавела у процесі інтеграції до НАТО. Вже в 1993 році він означив бажання ЧР вступу до Альянсу «константою чеської дипломатії». На думку президента, після закінчення «холодної війни» НАТО мало б взяти на себе виконання трьох головних обов'язків – бути гарантом внутрішньої стабільності демократичної Європи, бути засобом спільної оборони Європи від потенціального нападника та (наприклад спільно з ООН) служити як засіб захисту демократії, свободи та права в безпосередній близькості країн НАТО (локальні конфлікти). Розширення НАТО В.Гавел вважав за життєво необхідний крок не лише для нових демократій, але власне і для самого Альянсу – «без розширення НАТО втратило б свій зміст» [9].

Зважаючи на ряд об'єктивних обставин, вступ до ЄС був можливий лише у віддаленій перспективі, тому вступ до НАТО розглядався як першочергове завдання зовнішньої політики Чеської Республіки. Сам же Альянс був єдиною структурою безпеки, що здатна реально забезпечити територіальну цілісність, незалежність, гарантувати демократичний розвиток Чехії та просування в напрямку ЄС. Переважна більшість політичних партій Чехії, за винятком комуністів та республіканців, виступали за вступ до Північноатлантичного альянсу. Така підтримка влади на перших порах була прямо пропорційною підтримці населення, яке, керуючись стереотипами, вороже й з недовірою ставилося до НАТО.

Наслідком єдності політичних партій в цьому питанні були реальні кроки на зближення. Ще з 1993 року починають проводитися реформи у сфері оборони та безпеки. Надзвичайно важливим кроком для проведення реформ було прийняття офіційних документів, а саме: Закон про Армію Чеської республіки від 1993 року, «Концепція побудови Армії ЧР до 1996 року», «Біла книга» від 1995 року та Військова стратегія ЧР від 1994 року. Ці документи визначали для армії головні завдання та орієнтували її на оборону території від зовнішніх нападів з усіх можливих сторін, при залученні союзників та

виконанні власних міжнародних зобов'язань [14]. Таке розуміння політичної орієнтації та зовнішньополітичних завдань було відображенням тогочасного історичного етапу, який все ще був обтяжений процесом перебирання світових дивідендів (обмеження видатків на оборону, кількісне скорочення персоналу, обмеження кількості збройних систем та розвитку інфраструктури) [13, с.34]. Це чітко проявлялося у формуванні сил двох рівнів, сил які були призначені для оборони території країни і для участі в закордонних операціях. Наслідком такого підходу була зміна пріоритетів з погляду модернізації, тренувань та загального забезпечення армії.

Невпевненість та вагання при пошукові найвигіднішої оборонної стратегії країни, які значною мірою були спричинені негативним історичним досвідом певності союзних відносин, поступово починають перетворюватись на однозначну орієнтацію на західні політичні та військові структури та намагання посилити зв'язки із Заходом [13, с.35]. На прийнятті рішень з цих питань впливали геостратегічне розташування країни, її економічні можливості та ліміт ресурсів. Забезпечення безпеки та оборони країни стає справою комплексного характеру, де використовується потенціал успішної закордонної політики, армії, засоби забезпечення внутрішньої безпеки та прогресуючої економіки.

У зв'язку з розпадом федерації свою діяльність завершила Рада оборони держави, через те, що цей орган та його статус не були включені до нової Конституції ЧР 1993 року. Відсутність цього центрального керуючого органу, на який покладалася відповідальність за координацію всіх питань національної безпеки, залишила в цій сфері порожній простір. Зміни відбулися вже аж 1998 року, коли у зв'язку з актуальною можливістю членства країни в Альянсі був знову створений аналогічний орган під назвою Рада безпеки держави на чолі з головою уряду [12 с. 23].

Залучення Парламенту, Міністерства закордонних справ, політичних партій, наукових інститутів та неурядових організацій до процесу вироблення політики оборони і безпеки можна відмітити вже в період інтенсивної підготовки країни до вступу в НАТО, розпочате за два роки до фактичного розширення Альянсу в 1999 році. До цього часу в Парламенті жодного разу не доходило до прийняття важливих рішень щодо чеської політики безпеки та оборони. МЗС ЧР, яке не було залучене до підготовки та розробки Національної стратегії з безпеки, значно підвищило свою активність в області національної безпеки аж в 1997 році. Після відставки Міністра закордонних справ Йозефа Зеленьца у вересні 1997 року, на його місце був назначений колишній посол при НАТО Ярослав

Шедівий, який добре розумів необхідність ширшої координації політики оборони та безпеки та усіяко підтримував її реалізацію. В цей час відбуваються також позитивні зміни у вирішенні питань щодо політики безпеки у Комітеті оборони та безпеки Палати депутатів внаслідок залучення до його діяльності декількох політиків з досвідом роботи при міжнародних організаціях [10 с. 27].

Щодо виконавчої влади, то тут очевидні позитивні зміни у сфері національної безпеки відбуваються теж з 1997 року. Протягом 1993-1997 років за прем'єрства В. Клауса посаду Міністра оборони змінили три політики – А. Баудиш, В.Голан та М. Виборний. В період діяльності голови уряду Й. Тошовського від січня до червня 1998 року Міністром оборони був М. Локвич з новоутвореної Унії свободи. Жодний з наведених політиків до того часу ніколи не займалися справами армії та оборони. На ситуацію негативно впливали також тодішня нестабільність урядового апарату, який готував фундаментальні матеріали для винесення їхніх рішень, що призвело до ряду не концептуальних кроків, зокрема в період 1993-1995 років було укладено декілька, пізніше критикованих контрактів (зокрема щодо дорогої модернізації танків Т-72 та закупівлі 72 надзвукових літаків L-159) [8, с.147]. Із закінченням діяльності уряду В.Клауса та достроковим формуванням соціал-демократичного уряду на чолі з Мілошем Земаном, Міністром оборони був призначений Владімір Ветхий, викладач Військової академії в Брно.

Виконуючи свої зобов'язання, уряд ЧР в 1997 р. схвалив такі концептуальні документи в галузі оборони і безпеки країни, як «Національна оборонна стратегія», «Конституційний закон про безпеку Чеської Республіки» та Проект «Концепції розбудови армії Чеської Республіки та повітряних сил до 2005 року». 22 квітня 1998 року був прийнятий Конституційний закон про безпеку Чеської Республіки, згідно з яким вводиться новий інститут державного управління ЧР – Рада безпеки Чеської Республіки. Стаття 9 закону формулює наступні положення щодо складу і повноважень Ради, а саме: головою Ради є голова уряду, членами Ради є заступники голови уряду, Міністр закордонних справ, Міністр оборони, Міністр внутрішніх справ, Міністр фінансів. Для здійснення координації планування заходів по забезпеченню оборони Чеської Республіки та забезпечення охорони внутрішньої безпеки країни були створені відповідно два комітети: Комітет по оборонному плануванню та Комітет по цивільному кризовому плануванню [7].

Згідно з «Національною оборонною стратегією», оборона країни є справою визначених державних інститутів і кожного громадянина

ЧР. Оборонна здатність країни визначається не лише силою армії, а й можливостями суспільства щодо створення економічних ресурсів, проведення мобілізаційних заходів у господарстві та створення умов для виживання населення в загрозливий період. «Національна оборонна стратегія» визначає також рамки компетенції Міністерства оборони ЧР і Генерального штабу АЧР, порядок взаємодії між ними та співпрацю військового відомства з іншими міністерствами і державними інституціями [13, с.40].

Загалом головною метою політики національної безпеки ЧР, яка сформована з упорядкуванням даних аналізу і прогнозу розвитку ситуації в Європі й світі у цілому та пов'язаних із нею факторів ризику (зокрема, внутрішньополітичної нестабільності в Центрально-Східній Європі, на Балканах, невирішеність етнічних та територіальних питань, загострення яких може викликати нові конфлікти в окремих регіонах Європи, намагання Росії відтворити та посилити вплив на терені колишнього СРСР), є розвиток напівпрофесійної, високо функціональної, позапартійної армії, яка матиме звичайне озброєння і буде здатна брати участь у миротворчих процесах ООН і НАТО, як рівноправна й рівноцінна частина військ Альянсу [10, с.30].

Одним з перших результатів внутрішньої переформи НАТО було виникнення програми Партнерство заради миру (ПЗМ), яка була ініційована США та проголошена на початку 1994 року президентом Клінтоном. Чеська Республіка приєдналася до цієї програми 10 березня 1994 року і як одна з перших країн колишнього східного блоку зорганізувала свою суміжну канцелярію для командування НАТО в Брюсселі. Проте ще перед вступом до програми ПЗМ Чеська Республіка стала в день свого утворення 1 січня 1993 року, членом Північноатлантичної Ради по співпраці. Також в 1993 році Армія ЧР вперше брала участь у білатеральних тренуваннях з арміями Нідерландів, Великої Британії та Франції. Участь у ПЗМ представляла для Чеської Республіки засіб для здійснення стратегічної мети – членство в організації, яке гарантувало забезпечення колективної оборони. В рамках цього проекту Чеська Республіка нав'язала тісні контакти з Альянсом та отримала цінний досвід в області політики та військової справи. Окрім спільних військових тренувань з арміями країн Альянсу, чеські військовослужбовці взяли участь у першій бойовій висадці в рамках операції IFOR/SFOR на території Боснії, за що власне були високо оцінені Альянсом. Також в рамках проекту ПЗМ поступово вималювалися три країни: Чехія, Польща та Угорщина як найбільш підготовлені кандидати до вступу в Альянс.

У вересні 1995 року на основі виданого НАТО нарису щодо розширення Альянсу, Міністерство оборони та Міністерство закордонних справ підготували спільний документ «ad memoire», який коментував кожен абзац наведеного нарису. Щодо документу велися дискусії з асистентом НАТО Г. фон Мольтке і таким чином був розпочатий діалог щодо можливого членства ЧР в НАТО [16]. Надзвичайно цікавим для аналізу політичних рішень НАТО є виступ Г. фон Мольтке, колишнього помічника Генерального секретаря НАТО з політичних питань на конференції «Тристоронні зв'язки: зміцнення діалогу і співробітництва» 1997 року. У доповіді Мольтке висвітлив ряд проблем та викликів, з якими зіштовхнулося НАТО на тодішньому етапі, зокрема питання необхідності участі військових сил США у захисті території Європи: «Європейці хоча й мають достатньо збройних сил та солдатів, аби захиститись, однак сучасна війна передбачає наявність таких компонентів, яких в Європі немає. Це сучасні засоби розвідки, в т.ч. космічної, які на 95% належать США, це засоби швидкого авіаційного транспортування військ, а вони виключно американські. Серйозною небезпекою для майбутньої операбельності і дієвості може стати технологічний розрив між США і Європою, тому Європа мусить схаменутися, здійснювати спільні проекти виробництва сучасної зброї, збільшити військові бюджети» [5].

На відносно гладкому просуванні ЧР до НАТО восени 1996 р. з'явилася перша серйозна перепона, коли в запропонованому на 1997 р. державному бюджеті не було, як це передбачалося, підвищено витрати на реформу чеської армії. Не менш серйозна проблема, однак, полягала в буквально катастрофічному падінні підтримки громадськістю Чеської Республіки вступу країни до НАТО. Згідно з результатами дослідження американського агентства ЮСІА, в 1996 р. громадська підтримка приєднання до НАТО в Чехії значно відстає від аналогічних показників в Угорщині, Польщі і навіть в Румунії. Вагомим показником в цьому опитуванні стало те, що лише кожний 15-й громадянин Чехії погодився б із збільшенням бюджету армії за рахунок видатків на охорону здоров'я та освіти. Згідно з опитуванням громадської думки, проведеним чеським агентством «Фактум» у 1997 р., вступ Чеської Республіки до НАТО підтримували лише 37 % респондентів (для порівняння: 1994 - 56 %, 1995 - 53 %, 1996 - 39 %), 38 % - проти, решта - не визначилися [11, с.36].

У зв'язку з цим особливо гостро в урядових колах ЧР постала необхідність проведення цілеспрямованої роз'яснювальної роботи з громадськістю з метою забезпечення ширшої підтримки населенням ЧР вступу країни до НА-

ТО. Така робота, без сумніву, проводилася і раніше, проте переважно силами журналістів та політичних оглядачів, у той час, як аргументація офіційних кіл ЧР була малопереконливою.

Так, періодичні видання, які своєю позицією схилялися до правоцентристських партій урядової коаліції (а це переважна більшість центральних ЗМІ), протягом кількох останніх років перед мадридським самітом проводили широку інформаційну кампанію, спрямовану на те, щоб не лише переконати громадськість країни у необхідності вступу Чеської Республіки до НАТО, а й довести Заходу, що в Чехії вже дозріли всі політичні, економічні й соціальні передумови для такого кроку. Їх головними аргументами на користь вступу Чехії до НАТО було те, що:

– НАТО є одним з основних гарантів безпеки і стабільності в Європі;

– Альянс не має альтернативи з огляду на пропоновані ним гарантії;

– це єдина організація, здатна до ефективних військових дій;

– НАТО є єдиною противагою поверненню країн Центрально-Східної Європи до сфери впливу Росії;

– членство в НАТО вимагатиме менше коштів, ніж вимагали б видатки на самостійну оборону;

– НАТО заснована не лише на спільних економічних та політичних інтересах, а також інтересах безпеки, а й на спільних демократичних цінностях західної цивілізації;

– вступ до НАТО є складовою частиною європейської інтеграції, важливим кроком до членства в інших європейських організаціях, зокрема в ЄС;

– членство в НАТО зміцнило б демократичні сили в державі;

– НАТО є прикладом організації, яка не пов'язана стереотипами та яка усвідомлює своєрідність розвитку кожної держави;

– вступ до НАТО стане актом історичної справедливості, відновленням факту приналежності Чехії до західної цивілізації [16].

Роз'яснювальна робота з громадськістю, яка мала проводитися, насамперед, Міністерством закордонних справ і Міністерством оборони, піддавалась у Чеській Республіці гострій критиці на всіх рівнях – від політичних партій до Президента. В інтерв'ю чеським журналістам Президент ЧР В.Гавел висловив думку, що в Чехії мало роз'яснюється зміст того, чому країна хоче вступити до Альянсу. Він висловив занепокоєння тим, що в Чеській Республіці процент прихильників вступу до НАТО є значно меншим, ніж у Польщі та Угорщині. Звертаючись до тих, хто недооцінює вступ ЧР до НАТО, В.Гавел наголосив, що їх позиція є надзвичайно недалекою, звинувативши при

цьому в бездіяльності тих, хто розуміє важливість цього кроку [16].

Важливою подією для позитивного зовнішньополітичного статусу Чеської Республіки на міжнародній арені та престижу країни для її громадян стало проголошення Президента США Б.Клінтона щодо прийняття першої групи «посткомуністичних» країн Центральної та Східної Європи в НАТО в 1999 році, яке було ним зроблене під час виступу 22 жовтня 1996 року в м.Детройт: «Немає жодних сумнівів, що до першочергових кандидатів на вступ в Альянс відноситься наряду з Польщею та Угорщиною і Чеська Республіка». Практично всі представники всіх гілок чеської влади із задоволенням сприйняли проголошення Б.Клінтона. «Я звичайно, дуже радий, що від президента США ми почули визначений термін. Це дуже добре доповнення до волі НАТО розширюватися», – сказав президент ЧР В.Гавел. Також Міністр закордонних справ ЧР Й.Зеленец привітав проголошення американського президента і висловив переконання, що в 1999 році Чехія «безперечно буде членом НАТО». Позитивно оцінили виступ Б.Клінтона і такі ключові постаті Парламенту ЧР, як голова закордонного комітету В.Голань та голова комітету з питань оборони та безпеки П.Нечас. Однак голова Парламенту М.Земан, який також був на той час головою найсильнішої опозиційної соціал-демократичної партії, висловився в тому дусі, що його партія вступ до НАТО однозначно підтримує, але однозначно, «ми за без'ядерний статус, а також вважаємо, що громадяни мають право висловити свою волю з цього питання». Таким чином, його партія не відступилася від свої позиції щодо проведення референдуму перед вступом ЧР до НАТО [2]. Характерними є дані соціологічного опитування, які опубліковані саме в ці дні. 54 відсотки опитуваних громадян згодні із вступом Чехії в НАТО, але за умови, що на її території не будуть розміщені іноземні війська та ядерна зброя. 72 відсотки категорично відмітає розміщення іноземних військ на території ЧР, 92 відсотки – проти розміщення ядерної зброї.

Щодо питання розміщення ядерної зброї, то тут як змістовну відповідь можна привести висловлення директора Департаменту політики безпеки МЗС ЧР Г.Файмона: «Керівники країн НАТО наголошують, що сьогодні жодної необхідності щодо розміщення ядерної зброї в країнах Центральної Європи, які бажають вступити до Альянсу, немає. Це підтверджує і опубліковане в 1995 році відоме Дослідження НАТО щодо розширення, в якому відображена досить чітка позиція НАТО стосовно відсутності необхідності розміщення в майбутньому якихось нових баз або арсеналів ядерної зброї в країнах ЦСЄ». Він також зазначив, що сьогодні тільки Російська Федерація звертає увагу на питання

про розміщення в регіоні ЦСЄ ядерної зброї, в той час як скорочується ядерний потенціал НАТО на європейському континенті. Чеський дипломат заявив, що в період з 1989 року і по сьогоднішній день в Європі де-факто розширюється без'ядерна зона, а в тих західноєвропейських країнах, що мають ядерну зброю, її арсенали постійно зменшуються. Він навів дані, які свідчать про те, що, в цілому, починаючи 1989 р., в країнах Альянсу арсенали ядерної зброї було зменшено на 75% [3].

Важливі рішення щодо інтеграції країни в НАТО були прийняті в ході засідання РПАС на рівні Міністрів закордонних справ 16-ти країн НАТО, що відбулося в Берліні 3-4 червня 1996 року. Важливим результатом було те, що учасники визначили більш гнучкі шляхи у питанні для європейських членів Альянсу відгукуватись на майбутні регіональні кризи, які не вимагатимуть залучення американської військової могутності. Було вироблено компроміс стосовно участі в миротворчих операціях з підтримки миру в Європі (до яких залучається до 30000 військових) тільки збройних сил європейських держав-членів Північноатлантичного Альянсу [3].

В липні 1997 року на Мадридському саміті НАТО Чеська Республіка разом з Польщею та Угорщиною отримала офіційне запрошення приєднатися до Альянсу. З цього приводу в Чеській Республіці запрацювало відомство оборони та був розроблений «Графік заходів відомства оборони щодо інтеграції до структур НАТО», який містив, крім всього, 14 ідентифікованих пунктів, з визначенням термінів та відповідальності за їх виконання. В період від вересня до листопада 1997 року делегація Чеської Республіки прийняла участь в п'яти колах переговорів щодо приєднання у головному управлінні НАТО в Брюсселі. Протягом останнього кола цих переговорів чеська сторона передала «a letter of intent», в якому виловила своє бажання приєднатися до НАТО [16].

Після офіційного запрошення Чеської Республіки розпочати процес приєднання до НАТО, надзвичайно важливим питанням постали практичні аспекти входження ЧР до Альянсу. Заступник міністра закордонних справ Ц.Свобода зазначив, що процес приєднання до НАТО є складним, надзвичайно багатостороннім, оскільки Альянс є великою військово-політичною організацією. За його словами, на той час актуальними завданнями Чеської Республіки були: «по-перше – забезпечення ратифікації Угоди про приєднання ЧР до НАТО парламентами країн-членів Альянсу і по-друге – забезпечення підтримки громадськістю ЧР вступу країни до НАТО». За словами Ц.Свободи, в роботі по забезпеченню вступу Чехії до НАТО повинні брати участь всі

міністерства (можливо, за винятком Міністерства культури), які повинні вносити відповідні пропозиції, проводити роз'яснювальну роботу, згідно цілей і пріоритетів, визначених Урядом. Для забезпечення координації роботи всіх відомств по забезпеченню вступу ЧР до НАТО передбачається створення подібної міжвідомчої структури, яка існує в Чехії з питань приєднання до ЄС. Також важливим завданням, на його думку, є проведення роботи в Парламенті ЧР з метою забезпечення політичної підтримки вступу країни до НАТО та проведення ним необхідних змін у військовому законодавстві [4].

Варто також приділити увагу результатам зустрічі міністрів оборони країн НАТО та керівників оборонних відомств Чехії, Польщі та Угорщини в м. Маастріхт, яка відбулася в жовтні 1997 року. Виступаючи на зустрічі, Міністр оборони М.Виборний зазначив, що Чехія готова підпорядкувати 90% своєї армії об'єднаному командуванню Альянсу в разі військового конфлікту на території ЧР, а 10% збройних сил готуватимуться для дій за межами Чехії. В кулуарах Маастрихтського засідання часто наголошувалося на «кадровій неготовності» чеської армії до вступу в НАТО. Міністр оборони ФРН В.Рюе ключовими називав інвестиції в підготовку офіцерів армій майбутніх членів НАТО, «щоб сучасну зброю не обслуговували «офіцери минулого», які не вміють спілкуватися». Також представники країн НАТО висловили незадоволення рівнем підтримки громадськістю вступу ЧР до НАТО, яка в Чехії була найнижчою серед трьох кандидатів на приєднання до Альянсу. В Маастрихті обговорувалося питання фінансування будівництва на території нових членів спільної інфраструктури НАТО для забезпечення інсталяції систем зв'язку, протиповітряної оборони та нафтопроводів. Міністр оборони США У.Коген заявив, що при розширенні видатки понесуть всі країни НАТО, проте найбільшу частину будуть мусити заплатити три країни-кандидати». В новій командній структурі НАТО Чехія і Польща потраплять під регіональне командування «Північ» (із штабом в голландському Брунссумі під керівництвом німецького генерала), в той час як Угорщина – під командування «Південь» (із штабом в Неаполі під командуванням американського адмірала) [6].

21 січня 1998 року Уряд ЧР однозначно вирішив, що Чеська Республіка приєднається до Вашингтонської Угоди. В кінці березня вступ до НАТО був схвалений двома палатами Парламенту ЧР. В грудні 1998 року завершився десятимісячний ратифікаційний процес країнами Альянсу, що означало де-факто прийняття рішення щодо членства трьох країн-кандидатів до НАТО. Вже 12 березня 1999 року відбулося

офіційне передання ратифікаційних документів міністрами закордонних справ ЧР, Польщі та Угорщини Міністру закордонних справ США М.Олбрайт у Вашингтоні. З цього моменту, при нагоді святкування визначної дати – 50-річчя з дня заснування Північноатлантичного Альянсу, три країни Центрально-Східної Європи стали повноправними її членами [16].

При розгляді та аналізі інтеграції Чеської Республіки до НАТО, необхідним є досконале розуміння організації та діяльності Альянсу. Зміни підходів та методів забезпечення безпеки та оборони проходили не лише в окремих країнах, але й в самому НАТО, яке намагалось виробити гнучку реакцію на геополітичні зміни та розвиток міжнародних відносин. Альянс пройшов шлях свого внутрішнього розвитку від організації, що була зосереджена виключно на колективну оборону перед чітко визначеним ворогом до організації комплексного характеру глобальної безпеки. Така трансформація була підтверджена на засіданні найвищих представників країн та урядів Північноатлантичної Ради у Вашингтоні з нагоди п'ятдесятиріччя НАТО, на якому було проголошено бачення Альянсу XXI століття: «Північноатлантичний Альянс, оснований на принципах демократії, свободи громадянина та верховенства права, залишається основою нашої колективної оборони та скріплює трансатлантичні зв'язки. Наша організація витримала перевірку своєї дієздатності протягом 50 років та уможливила громадянам країн-союзників радіти безпечному періодові миру, свободи та процвітання. Тут, у Вашингтоні, ми віддали честь успіхам минулого та створили новий Альянс, який відповідає завданням майбутнього. Цей новий Альянс буде більшим, успішнішим, дружнішим, націленим на колективну оборону та здатним взяти на себе нові місії, сприяти запобіганню конфліктів та активно залучатися до кризового управління. Альянс буде співпрацювати з іншими народами та організаціями для поширення безпеки, процвітання та демократії на цілому євроатлантичному просторі. Сьогоднішня присутність трьох нових союзників – Чеської Республіки, Угорщини та Польщі доказує те, що ми подолали розділення Європи. НАТО XXI століття починається тут і зараз – НАТО, яке залишає при собі могутність минулого та додає нові місії, нових членів та нових партнерів. Згідно цього ми схвалили нашу актуалізовану Стратегічну концепцію» [15].

Відразу після офіційного приєднання до Альянсу, в травні 1999 року Чехія прийняла «Концепцію збройних сил Чеської Республіки до 2009 року», яка, враховуючи членство країни в НАТО, визначала подальші дії в сфері оборони. Після вступу до НАТО уряд Чехії продовжував

проводити політику на адаптацію країни до євроатлантичних структур. На країну чекали цілий ряд проведення подальших реформ, що власне і викликало неоднозначну реакцію суспільства на цей крок. На офіційному рівні вже за рік членства в НАТО 8 лютого 2000 року на міжнародній конференції було підтверджено успішність цього кроку: «Вступ ЧР до Північноатлантичного Альянсу створив для нас зовсім нове міжнародне середовище. Це був один з перших успіхів постлистопадової закордонної політики, яка визначила своїми головними цілями інтегрування в західні структури»[17].

Приклад Чехії багато в чому є повчальним для України. З держави, про можливе членство якої в НАТО на початку 90-х говорили досить стримано, Чехія трансформувалася в повноправного члена НАТО. Чітко окресливши зовнішньополітичні завдання та проявивши політичну волю, керівництво країни за неповних десять років досягло поставленої мети, подолавши більшість пов'язаних із вступом проблем, та зуміло позитивно позиціонувати НАТО в суспільстві. Сьогодні у світі Чехія розглядається як надійний та передбачуваний партнер, є авторитетною державою на міжнародній арені.

1. ГДА МЗС. Концепція закордонної політики ЧР, викладена Міністром закордонних справ ЧР Й.Зеленьцом на засіданні Парламенту ЧР (14.10.93) // Огляд преси та інші інформаційні матеріали, отримані від закордонних дипломатичних представництв. – Справа № 6983.
2. ГДА МЗС. Інформація про реакцію в Чеській Республіці на виступ президента США Б.Клінтона щодо прийняття першої групи країн-кандидатів в НАТО// Посольство України в Чеській республіці 1996 р. – Справа № 8429.
3. ГДА МЗС. Запис бесіди з директором Департаменту політики безпеки МЗС ЧР Г.Файмоном // Посольство України в Чеській республіці 1996р. Записи бесід, щоденники послів і постійних представників України. – Справа № 8568.
4. ГДА МЗС. Запис бесіди з Заступником Міністра закордонних справ ЧР Ц.Свободою // Посольство України в Чеській республіці 1997р. Записи бесід, щоденники послів і постійних представників України. – Справа № 8711.
5. ГДА МЗС. Інформація про виступ Г. фон Мольтке // Посольство України в Чеській республіці 1997 р. Записи бесід, щоденники послів і постійних представників України. – Справа № 8711.
6. ГДА МЗС. Огляд чеської преси про участь Міністра оборони ЧР в зустрічі керівників оборонних відомств країн-членів НАТО в м. Маастріхт 2.10.1997 // Управління політичного аналізу та планування. Записи бесід, огляди преси. – Справа № 8869.
7. ГДА МЗС. Про Раду безпеки Чеської Республіки 22.04.1998 р. // Огляди преси та інші інформаційні матеріали, отримані від закордонних установ. – Справа № 9575.
8. Eichler J. Mezinárodní bezpečnostní vztahy, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka, 2004. – 147 s.
9. Havel V. Proč by se mělo NATO otevřít střední Evropě // Lidové noviny. – 16.11.1993. – Режим доступу: <http://vaclavhavel.cz>
10. Khol R. a kol., Perspektivy středoevropské vojenské spolupráce. – Praha: ÚMV, 2003.
11. Sverak A. Vnější a vnitřní aspekty začleňování resortu obrany ČR do NATO // Mezinárodní vztahy 2/1999. – Praha: ÚMV, 1999.
12. Šestak, O., Prskavec, K. Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu // Vojenské rozhledy. – č.2/2001, MO ČR. – Praha: AVIS, 2001.
13. Tuma M., Prohazka J., Janosec J. Obranna politika Československe a Ceske Republiky (1989-2009) // Ministerstvo obrany ČR. – Praha, 2009.
14. Vojenská strategie. – Praha, 1994.
15. Bezpečnostní politika NATO – Режим доступу: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/nato_a_zahranicni_bezpecnostni_politika/nato_a_cr/washingtonsky_summit_nato
16. Ceska Republika a NATO – Режим доступу: http://www.natoaktual.cz/ceska-republika-a-nato-0us-na_zpravy.aspx?y=na_summit/cr-a-nato.htm
17. Bezpečnostní politika NATO a CR po vstupu do NATO – Режим доступу: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/bezpecnostni_politika/nato_a_zahranicnibezpecnostni_politika/nato_a_cr/cr_po_vstupu_do_nato/

РЕЗЮМЕ

ОСОБЕННОСТИ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ЧЕШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ К НАТО Павлишин Л.В. (Киев)

Данная статья освещает внешне- и внутривнутриполитические аспекты интеграции Чешской Республики в Североатлантический Альянс сквозь призму истории становления новой демократии в регионе Цен-

тально-Восточной Европы и стратегии ее обороны. В статье анализируется последовательность шагов чешских и зарубежных политических деятелей и чешского социума на пути в НАТО. Обработано официальные документы Правительства, соответствующих министерств и ведомств Чешской Республики, в которых идет речь непосредственно о стратегии евроатлантической интеграции государства.

Ключевые слова: НАТО, Чешская Республика, Центрально-Восточная Европа, евроатлантическая интеграция, политика безопасности и обороны.

SUMMARY

PECULIARITIES OF THE CZECH REPUBLIC'S ACCESSION TO THE NATO

L.Pavlyshyn (Kyiv)

This article highlights the external and internal political aspects of the Czech Republic's integration to the North Atlantic Alliance through the prism of history formation of new democracies in Central and Eastern Europe and the strategy of defense. The article analyzes the sequence of steps the Czech and foreign political actors and Czech society on the way to NATO. Have been processed official documents of the Government, Relevant ministries and agencies of the Czech Republic, where immediately comes to the national strategy on Euro-Atlantic integration.

Keywords: NATO, the Czech Republic, Central and Eastern Europe, euro-atlantic integration, security and defense policy.

УДК 94 (4-15) «20»:327

ПРИНЦИПИ, МЕХАНІЗМИ ТА ФОРМИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ ЄВРОПИ

Кулчар Т. Ф. (Ужгород)

У статті розглядаються основні інституційні форми транскордонного співробітництва регіонів Європи. В ході дослідження особлива увага була приділена аналізу теорії та практики транскордонної співпраці регіонів Європи, що має особливо важливе значення.

Ключові слова: Україна, Угорщина, Європа, єврорегіон, транскордонне співробітництво.

Ефективне транскордонне співробітництво, яке впроваджується в життя регіонів України на початку XXI століття, є однією з необхідних умов підвищення конкурентоспроможності регіонів нашої країни на континенті. Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має великі потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва, оскільки 19 з 25 регіонів держави є прикордонними, а зовнішній кордон є найдовшим серед європейських країн.

По-перше, підтримка транскордонного співробітництва прикордонних регіонів з боку держави розглядає його в якості інструмента соціально-економічного розвитку регіонів та пом'якшення територіальних диспропорцій.

По-друге, враховуючи курс України на європейську інтеграцію, формування інституційної бази та механізмів європейського рівня щодо реалізації транскордонної взаємодії регіонів України та Євросоюзу, саме транскордонне співробітництво розглядається як ефективний чинник європейської інтеграції на регіональному рівні.

Підкреслимо, що важливість і актуальність визначаються також і мірою адаптації європейських норм і принципів

регіонами України в контексті європейського вибору. Історичний досвід розвитку транскордонного співробітництва в Європі свідчить про набуття європейськими регіонами базових принципів транскордонної взаємодії, інституційних основ, механізмів реалізації прийнятих рішень, питання фінансування та моніторингу.

Питання теорії щодо реалізації транскордонного співробітництва регіонів Європи постійно вдосконалюється. По суті, основні принципи і механізми зосереджені у політико-правових документах Ради Європи [4] і Європейського Союзу [2], повідомленнях Європейської Комісії [5; 6]. Втім, необхідно відзначити, як справедливо підкреслює знаний фахівець з питань регіоналістики М. Лендъел, все ще відкритим залишається, насамперед, питання інституційної форми, у яку має розвинутися партнерство місцевих та регіональних органів влади з недержавними організаціями [3]. Більше того, за умов наявності Мадридської конвенції і її додатків, складність питання у транскордонному співробітництві визначається і в обов'язковості використання вітчизняного законодавства регіонами різних країн.